

Тетяна Анатоліївна ШЕВЧУК,
кандидат юридичних наук, доцент
(Харківський національний університет внутрішніх
справ, м. Харків)

Ігор Сергійович ПОЛЯКОВ,
кандидат юридичних наук
(Харківський національний університет внутрішніх
справ, м. Харків)

Віталій Іванович СТАРОСТА,
кандидат юридичних наук
(Харківський національний університет внутрішніх
справ, м. Харків)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ТРАНСФЕР ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті розглянуто питання, пов'язані із переміщенням закладів вищої освіти (далі – ЗВО) із специфічними умовами навчання, а також військових закладів вищої освіти як суб'єктів сектору безпеки і оборони у більш безпечні регіони України з окупованих, прифронтових територій і тих, де ведуться активні бойові дії.

На підставі результатів аналізу наукової літератури, аналітичних звітів Міністерства освіти і науки України, Національного агентства із

забезпечення якості вищої освіти, Інституту освітньої аналітики, Інституту модернізації змісту освіти, положень нормативно-правових актів в освітній сфері обґрунтовано необхідність моніторингу функціонування переміщених ЗВО в умовах дії воєнного стану в Україні за такими напрямками: оцінка якості рівня нормативно-правового забезпечення функціонування релокованих ЗВО; адаптація освітнього процесу відповідно до вимог воєнного стану; забезпечення неперервності навчання з урахуванням реалій процесу переміщення; створення нових можливостей для розвитку ЗВО в умовах нового місця перебування; дотримання юридичних гарантій для всіх учасників освітнього процесу, які мають статус внутрішньо переміщеної особи та працюють або навчаються у релокованих ЗВО; вивчення психоемоційного стану учасників освітнього процесу та аналіз ролі служби психологічної підтримки в системі освіти; удосконалення цифрового освітнього середовища в умовах дії воєнного стану; оцінка стану реалізації проєктів міжнародної співпраці, впровадження європейських освітніх практик в рамках виконання Україною євроінтеграційних зобов'язань у сфері освіти і науки; оцінка наслідків негативного впливу на освітню галузь воєнних дій та прогнозування розвитку освітньої галузі в середньо та довгостроковій перспективі.

Доводиться, що подібний організаційно-інтелектуальний трансфер є однією з базових умов забезпечення стійкості системи протидії злочинності за критеріями спадковості, освітнього та наукового супроводження. Крім того цей напрям державної гуманітарної та кримінологічної політик безпосередньо впливає на ступінь інтегрованості неповнолітніх, молоді до соціально корисної діяльності, завдяки чому знижується ризик їх втягнення у протиправні практики.

Ключові слова: злочинність, агресія, війна, воєнний стан, трансфер, сектор безпеки та оборони, освіта, молодь, неповнолітні, наука, протидія злочинності, запобігання втягненню у протиправну діяльність, корупція, заклад вищої освіти, поліцейський, специфічні умови навчання.

Постановка проблеми. За словами Президента України Володимира Зеленського, окупанти визначили своїми ворогами культуру, освіту та людяність. І не шкодують для них ні ракет, ні бомб. Україна, яка прагне бути конкурентоспроможною в сучасному світі, має визначити освіту та науку своїми стратегічними сферами»¹.

Після початку повномасштабної збройної агресії ситуація у вищій освіті України ще більше ускладнилася. Освітній процес було призупинено, увесь цей час зазнають руйнувань будівлі українських закладів освіти, учасники освітнього процесу опинилися в різних умовах, часто за межами України або в регіонах подалі від зони бойових дій; дехто продовжує перебувати на тимчасово окупованих територіях. Українська система вищої

¹ Обстріл Лозової прийшовся по «щойно реконструйованому будинку культури» – Зеленський. Радіо Свобода. 2022. 20 травня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-obstril-lozova/31860348.html> (дата звернення: 13.03.2025).

освіти, як і у 2014 році, після анексії Криму та початку воєнних дій на Донбасі, стикнулася з питанням переміщення закладів освіти на підконтрольну територію. Все це змусило адаптувати освітній процес до нових умов¹.

Одним із засобів збереження освітнього і наукового потенціалу є релокація (від англ. *relocate, relocation* – переміщувати, переміщення). У відповідь на виклики повномасштабної війни Верховна Рада України ініціювала прийняття низки законів, спрямованих на врегулювання освітнього процесу в умовах дії воєнного стану. Міністерством освіти і науки України (далі – МОН) було розроблено і запроваджено на практиці більш ніж 50 наказів і офіційних роз'яснень щодо адаптації роботи ЗВО у воєнний період, якими в тому числі врегульовано процес їх евакуації та переміщення з окупованих, прифронтових територій і тих, де ведуться активні бойові дії.

Фахівцями з державного управління за результатами аналізу впливу військових дій на вищу освіту України у результаті порівняння переміщення ЗВО України через військові дії у 2014–2015 рр. і в 2022 р. були визначені особливості сучасного етапу релокації: значне збільшення масштабів переміщення; існування різниці у напрямках здійснення національної і міжнародної допомоги переміщеним ЗВО, у моделі переміщення. Встановлено, що у процесі релокації ЗВО особливу роль зіграли зміни у нормативно-правовому механізмі управління вищою освітою через прийняття нових нормативно-правових документів і вдосконалення уже існуючих².

Теоретичною основою наукової статті були праці вітчизняних науковців, фахівців різних галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, які вивчали стан українського освітнього, дослідницького простору в умовах війни та окремі аспекти релокації ЗВО у більш безпечні регіони України. Зокрема, Є. О. Гладкової, О. М. Литвинова, А. О. Пономарьової, С. І. Сілдлецького, А. М. Шандар та ін. Водночас проблематика забезпечення стійкості системи протидії злочинності через належну організацію роботи релокованих ЗВО у кримінологічній оптиці аналізу все ще є відкритою.

Мета статті – обґрунтувати соціальний запит та визначити проблеми забезпечення організаційно-інтелектуального трансферу як засобу забезпечення стійкості системи протидії злочинності в умовах війни

Виклад основного матеріалу. Нестабільну ситуацію в усіх сферах суспільного життя, у тому числі в освітній галузі, на початку 2019 року чітко позначила коронакриза. Через загострення пандемії COVID-19 всі заклади освіти перейшли на довготривале дистанційне навчання і вимушені були переформатувати усталені підходи до організації освітнього процесу. А з

¹ Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт / Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. С. 84

² Беззубко Б. І., Пономарьова А. О. Переміщені заклади вищої освіти: нові виклики і перспективи. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна серія «Економічна». 2023. Вип. 104. С. 104

початком повномасштабного вторгнення рф на територію України та пов'язаним із цим катастрофічним ускладненням безпекової ситуації в державі, реалізація права людини на освіту зазнала суттєвих обмежень.

Сьогодні освітній процес у нашій країні відбувається під звуки сирен, часто під звуки обстрілів. Дехто взагалі втратив можливість навчатися. Повномасштабна військова агресія рф проти України, спрямована на геноцид українського народу, принесла катастрофічні руйнування, вимушене внутрішнє переміщення учасників освітнього процесу, їх виїзд за кордон, знищення українських освітян на тимчасово окупованих територіях, незаконне вивезення українських дітей на територію росії, навчання в умовах блекауту та колосальний психологічний тиск. На початку 2023 року вже понад 3 тис. закладів освіти постраждали внаслідок бомбардувань і обстрілів, із них близько 300 закладів зруйновано повністю. Ворог робить усе для знищення української освіти, бо чудово розуміє її силу¹.

Дослідження із визначення якості життя населення свідчать про те, що необхідною умовою забезпечення особистісного, суспільного та економічного розвитку в сучасному світі залишається якісна освіта та доступна медицина. Підтримуючи ці дві важливі сфери життєдіяльності, держава забезпечує собі стале економічне зростання та скорочення масштабів бідності.

Можливість отримання освіти є тим фундаментом, на якому ґрунтується майбутній доступ населення до матеріальних благ і послуг, формується конкурентоздатність на ринку праці, закладаються можливості для досягнення успіхів особи в дорослому житті. Якісні освітні послуги – фундамент національного відродження².

У Національній доктрині розвитку освіти визначено, що освіта є основою розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорукою майбутнього України, визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства, є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету й конкурентоспроможності держави на міжнародній арені³.

Збройна агресія зі сторони рф фактично змусила цілий ряд ЗВО із зон бойових дій, тимчасово окупованих територій, а також прифронтових областей шукати можливості для перенесення місця фізичного розташування закладу з місця постійної дислокації у більш безпечні регіони країни для збереження можливості повноцінного їх функціонування та

¹ Освіта і наука України в умовах воєнного стану : інформаційно-аналітичний збірник. Київ. 2023. С. 5

² Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л. М., Полякова С. В., Шишкін В. С., Реут А. Г., Крикун О. І., Когатько Ю. Л., Заяць В. С., Клименко Ю. А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи. Електронне видання. Київ, 2023. С. 91

³ Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення: 03.03.2025).

забезпечення освітнього процесу *в умовах дії воєнного стану*.

Станом на 1 липня 2023 року за оперативною інформацією МОН, було переміщено 29 ЗВО (з урахуванням першої хвилі переміщення, починаючи із середини 2014 р.) і 64 відокремлених структурних підрозділи ЗВО державної, комунальної й приватної форми власності¹.

Релокація для ЗВО, особливо тих, які здійснюють *підготовку поліцейських* і мають специфічні умови навчання, була вимушеним, нелегким, але необхідним кроком на шляху до забезпечення сталості та безперервності навчання майбутніх правоохоронців в умовах соціальної нестабільності.

Заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання – це заклад вищої освіти державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах середнього та вищого складу Національної поліції України, начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань².

Освітній процес у ЗВО із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, реалізовано на підставі вимог Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про Національну поліцію», державних стандартів вищої освіти, нормативних актів з питань освіти, інших актах чинного законодавства, що регламентують організацію освітнього процесу та порядок підготовки фахівців у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Забезпечення практичної підготовки здобувачів освіти ЗВО Міністерства внутрішніх справ України (далі МВС) з ряду причин не може здійснюватись у дистанційному форматі, що і обумовлює необхідність переміщення навчального закладу із фактичного місця дислокації у більш безпечне. Практична підготовка є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття відповідного освітнього ступеня на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях вищої освіти. Основними видами практичної підготовки здобувачів освіти є : навчальна практика, стажування. Для проходження практичної підготовки здобувачі освіти направляються до органів (підрозділів) поліції, установ Експертної служби МВС, якими вони були направлені на навчання, чи за місцезнаходженням ЗВО МВС (структурних підрозділів ЗВО МВС). Для проходження практичної підготовки здобувачі освіти направляються до органів (підрозділів) поліції, установ Експертної служби МВС, якими вони

¹Освіта і наука України в умовах воєнного стану : інформаційно-аналітичний збірник. Київ. 2023. С. 39

² Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 24.03.2025).

були направлені на навчання, чи за місцезнаходженням ЗВО МВС (структурних підрозділів ЗВО МВС).

Саме зараз, в умовах дії воєнного стану в Україні системне підвищення рівня якості освіти поліцейських, посилення її практичної спрямованості є запорукою ефективного опору злочинності, забезпечення національної безпеки, територіальної цілісності і недоторканності України, належного захисту прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб. У зв'язку з чим питання про набуття майбутніми правоохоронцями систематизованих стійких знань, необхідних для виконання поставлених завдань в обстановці, що швидко змінюється, набуває виключної значущості.

Забезпечення якісної підготовки висококваліфікованих фахівців у ЗВО із специфічними умовами навчання є ключовим етапом у формуванні та розвитку кадрового потенціалу правоохоронних органів, як основи ефективності функціонування правоохоронної системи в цілому, та окремих її структурних елементів, зокрема.

Висновки. Релокація ЗВО – процес не простий, адже передбачає залученість до нього усіх учасників освітнього процесу з можливими втратами на цьому шляху. Необхідним є внутрішній потенціал для релокації конкретного ЗВО, ефективність якого передбачає моніторинг реалізації державної політики в освітній сфері за такими напрямками : оцінка якості рівня нормативно-правового забезпечення функціонування релокованих ЗВО; адаптація освітнього процесу відповідно до вимог воєнного стану; забезпечення неперервності навчання з урахуванням реалій процесу переміщення; створення нових можливостей для розвитку ЗВО в умовах нового місця перебування; дотримання юридичних гарантій для всіх учасників освітнього процесу, які мають статус внутрішньо переміщеної особи та працюють або навчаються у релокованих ЗВО; вивчення психоемоційного стану учасників освітнього процесу та аналіз ролі служби психологічної підтримки в системі освіти; удосконалення цифрового освітнього середовища в умовах дії воєнного стану; оцінка стану реалізації проєктів міжнародної співпраці, впровадження європейських освітніх практик в рамках виконання Україною євроінтеграційних зобов'язань у сфері освіти і науки; **оцінка наслідків негативного впливу на освітню галузь воєнних дій та** прогнозування розвитку освітньої галузі в середньо та довгостроковій перспективі.

Релоковані ЗВО вже перемогли ворога, адже не зважаючи на складнощі самого процесу переміщення, значного відтоку серед усіх учасників освітнього процесу вони все ж таки змогли адаптувати освітній процес до нових реалій, зберегти кадровий потенціал, довіру здобувачів та власні університетські традиції. Адже, як справедливо зазначає О.М. Литвинов університет – унікальний соціальний феномен. Будучи гуманітарним і культурним інститутом він створює передумови для розвитку негуманітарних – природничонаукових, технократичних досягнень соціуму. Як частина соціуму він забезпечує його оновлення в цілому через свій продукт – знання. Місія університету характеризує його

основну інтенцію, яка корелятивна культурно-історичним запитам, що дерермінують модель цього соціального інституту¹.

Завдання формування необхідного рівня потенціалу ЗВО України набуває особливого значення з огляду на те, що прямим наслідком максимізації потенціалу українських університетів є створення та трансфер нових знань і технологій. Непрямими, але важливими результатами ефективного використання потенціалу ЗВО є: економічний розвиток країни, оскільки висококваліфіковані фахівці розроблятимуть та впроваджуватимуть нові ідеї та продукти, що підвищуватиме економічну активність та інноваційний потенціал країни; політична стабільність країни; соціальний розвиток, оскільки якісна вища освіта дозволить кожному розвивати свої здібності та потенціал, що може сприяти сталому розвитку суспільства².

Належне функціонування української освітньої парадигми є стратегічним пріоритетом при організаційній трансформації освітньої сфери під час дії воєнного стану та у післявоєнному відновленні країни. Вітчизняна освіта і наука є тим стратегічним ресурсом, який є основою для структурних змін у майбутньому. Наука та інновації – це каталізатор економічного розвитку країни. Побудова нової освітньої траєкторії передбачає активне застосування інструментів інтернет-маркетингу в просуванні освітніх послуг, посилення зав'язків науки з бізнесом, створення інноваційних платформ із міжнародного співробітництва. Необхідно вже зараз розробляти стратегії інноваційного розвитку освіти і науки, так би мовити «на випередження» для ефективного їх впровадження у післявоєнний період, для відновлення та розвитку повоєнної економіки країни. Подібні підходи забезпечать стійкість системи протидії злочинності, знизять корупціогенні ризики відтворення та розвитку її інститутів в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батрак О. В., Тарасенко О. С. Особливості формування потенціалу закладів вищої освіти України в умовах війни та післявоєнному періоді. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 53. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-1>.
2. Беззубко Б. І., Пономарьова А. О. Переміщені заклади вищої освіти : нові виклики і перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна серія «Економічна»*. 2023. Вип. 104. С. 100–107

¹Литвинов О. М., Гладкова Є. О. Місія університету в часи посмодерну // Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994–2019 рр.) : Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції до 25-річчя створення університету (22 листопада 2019 року, м. Харків). Харківський національний університет внутрішніх справ. 2019. С. 268

² Батрак О. В., Тарасенко О. С. Особливості формування потенціалу закладів вищої освіти України в умовах війни та післявоєнному періоді. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 53. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-1>

3. Вища освіта в Україні : зміни через війну : аналітичний звіт / Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с.
4. Литвинов О. М., Гладкова Є. О. Місія університету в часи посмодерну // Харківський національний університет внутрішніх справ : 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994–2019 рр.) : Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції до 25-річчя створення університету (22 листопада 2019 року, м. Харків). Харківський національний університет внутрішніх справ. 2019. С. 267–269
5. Обстріл Лозової прийшовся по «щойно реконструйованому будинку культури» – Зеленський. *Радіо Свобода*. 2022. 20 травня. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-obstril-lozova/31860348.html> (дата звернення : 13.03.2025).
6. Освіта і наука України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. Київ. 2023. 64 с.
7. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення : 24.03.2025 р.)
8. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення : 03.03.2025).
9. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л. М., Полякова С. В., Шишкін В. С., Реут А. Г., Крикун О. І., Когатько Ю. Л., Заяць В. С., Клименко Ю. А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи. Електронне видання. Київ, 2023. 191 с.

Стаття надійшла до редакції 24.03.2025

Tatiana An. SHEVCHUK,

PhD in Law, Associated Professor

(*Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine*)

Igor S. POLYAKOV,

PhD in Law

(*Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine*)

Vitaly Iv. STAROSTA,

PhD in Law

(*Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine*)

ORGANIZATIONAL AND INTELLECTUAL TRANSFER AS A MEANS OF ENSURING THE SUSTAINABILITY OF THE SYSTEM OF COUNTERING CRIME IN WAR CONDITIONS

The article considers issues related to the relocation of higher education

institutions (hereinafter referred to as HEIs) with specific training conditions to safer regions of Ukraine from occupied, frontline territories and those where active hostilities are underway.

Based on the results of the analysis of scientific literature, analytical reports of the Ministry of Education and Science of Ukraine, the National Agency for Quality Assurance in Higher Education, the Institute of Educational Analytics, the Institute for Modernization of Educational Content, and the provisions of regulatory legal acts in the educational sphere, the need to monitor the functioning of relocated HEIs under martial law in Ukraine in the following areas is substantiated: assessment of the quality of the level of regulatory and legal support for the functioning of relocated HEIs; adaptation of the educational process in accordance with the requirements of martial law; ensuring continuity of education taking into account the realities of the relocation process; creating new opportunities for the development of higher education institutions in the conditions of the new place of residence; compliance with legal guarantees for all participants in the educational process who have the status of an internally displaced person and work or study in relocated higher education institutions; studying the psycho-emotional state of participants in the educational process and analyzing the role of the psychological support service in the education system; improving the digital educational environment under martial law; assessing the status of the implementation of international cooperation projects, the introduction of European educational practices within the framework of Ukraine's fulfillment of European integration obligations in the field of education and science; assessing the consequences of the negative impact of military actions on the educational sector and forecasting the development of the educational sector in the medium and long term.

It is proved that such organizational and intellectual transfer is one of the basic conditions for ensuring the stability of the system of combating crime according to the criteria of heredity, educational and scientific support. In addition, this direction of state humanitarian and criminological policy directly affects the degree of integration of minors, youth into socially useful activities, thereby reducing the risk of their involvement in illegal practices.

Key words: *crime, aggression, war, martial law, transfer, security and defense sector, education, youth, minors, science, combating crime, preventing involvement in illegal activities, corruption, higher education institution, police officer, specific training conditions.*